

között, meg a jugoszláv polgárháború fotói: ezeken fél évszázada békében együtt élő bosnyákok és szerbek gyilkolják egymást mélységes mélyről előtörő, fékezhetetlen gyűlölettel.

Méltathatnánk azt a jellemrajzot, a személyiség fejlődésének aprólékos bemutatását, melyet Uriról, a 770 oldalas nagyregény főhőséről kapunk. Gyenge, beteges, rövidlátó, önértékelési zavarokkal küszködő kamaszból tapasztalt és világlátott, szabad felnőtt férfivá érik. Értelmiségivé, aki imponáló tudásvágygal igyekszik szellemi függetlenségét megszerezni. Együtt „okosodunk meg” vele. Sok mindent megértünk a pénz és a politika természetéről, működési mechanizmusáról, meg a felnőtt-világról, a „komoly játékok” terepéről, amely a folyamatos és kimeríthetetlen hazugságok, a nyers érdekek és az azokat elleplező manipulációk univerzuma. Ebben kell tudni megélni, ezt túlélni, s még némi boldogságot is kicsikarni. Az élet pedig – a szellemi ember esetében – maga a meg- vagy felvilágosodás, s az ezzel együtt szinte törvényszerűen bekövetkező elszigetelődés, elmagányosodás folyamata.

Beszélhetnénk arról, milyen mesterien mutatja be Spiró azt, hogy miféle hitek, babonák, tévképzetek, előítéletek, vallások találnak utat a gondolkodást megtagadó többség agyához és szívéhez. „Úgy látom, az emberek nem bírják elvi-

selni a békét. Békében van idő gondolkozni, és az fáj... Békében a lélek rokkan, háborúban a test” – mondja az egyik szereplő. Spiró könyörtelenül pontos látéletet vesz föl az emberi civilizációról, s mindezt el is olvastatja velünk. A lehetetlent kísérti: a legkomolyabb dolgokról a lehető legtöbbeknek szólni. Hiszen a szó szoros értelmében nyújtja a kalandregény izgalmát, elkövet mindent azért, hogy pontosan érthető, követhető legyen a szigorúan lineáris cselekmény.

Talán kéne is írni egy másik recenziót arról, milyen alapos tudással és őszinte alázattal írta meg Spiró György a *Fogságot* az elképzelhető legszélesebb olvasóközönségnek.

SZARKA KLÁRA

(*Magvető Kiadó, Budapest, 2005,*
774 oldal, 3990 Ft)

BALLA D. KÁROLY:

Szembesülés *121 fragmentum egy* *regényhiány környezetéből*

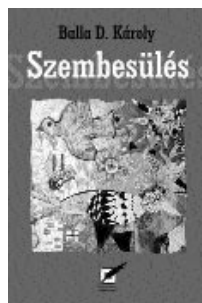
Miközben a könyv szerzője a maga elé tűzött cél (*körbeírni a hiányt*) elérésére törekedett, szakmai kihívás elé állította recenzenseit is azzal, hogy új regénye integráns részévé tette a saját regényéről írott fikatív kritikákat. Ezek számos szempont-

ból és többféle stílusban, más-más irodalmi felfogás alapján, de mégis érvényesen ragadják meg a mű szembeűnő gyengéit, sok helyűt elhibázottnak nevezett koncepcióját.

Így aztán ítéssz legyen a talpán, aki olyan fogást talál a *Szembeűlés*en, amelyre ne maga a szerző hívta volna fel a figyelmét. Hiába állapítanánk meg például, hogy a szövegépítmény áttekinthetetlen, mert ezt a véleményét maga is kifejti: „a regény túl van komponálva. A rendszer és a szerkezet olyan mértékben nehezedik rá a mű testére, hogy szinte megbénítja, elszívja életszerűségét. Bármí is történik vagy nem történik a regényben, minden történés és a történés minden hiánya egyazon rendszer kényszerének van alávetve.” Nem járnánk jobban azzal sem, ha megjegyeznénk, hogy a novelláiban (pl. *Világvége* c. kötet, 2002) a modern realizmus legjobb hagyományait követő szerzőt láthatóan félrevitte a korábbi alkotásmódjával való szakítás szándéka, mert ez a kifogás már olvasható a könyvben: „a megváltozott világrend és egzisztencia kiváltotta a személyiség [...] elbizonytalanítását. Az elhiteltelenedés így egyenes ágon vezet a posztmodern kánonhoz való átrendeződéshez, vagyis, egyszerűbben szólva, ami normatörő kreativitásként pró-

bálná feltüntetni magát, azon látszik, hogy valójában a posztmodern normaelvárás buzgó túlteljesítése.” – Ilyen szigorúak nem is mertünk volna lenni.

Ám ezzel a *poszt*tal valami nincs rendben. Hiába nevezte egy aktuális jegyzetében (Bartók Rádió, 2005. jún. 23.) Tarján Tamás a művet Milosevits Péter műszavával *tipikus*

posztmodern trükkregény-nek, és hiába olvashatjuk az ugyancsak a regénybe beépített fiktív kritikák egyikében, hogy „A *Szembeűlés* szerzője egy letűnt, meghaladott írói attitűdöt képvisel [...]. Láthatóan hagyományosan

kontextualista alapállású, ráadásul gyanítható, hogy szemiotikai előfeltevései pedig referencialisak, így regényszerkesztő igyekezete nem is tegnapi, inkább tegnapelőtti sémákat követ” – mert magunk mégis tudni véljük, hogy az irodalomelméleti szakzsargonban való látványos tobzódás és a regény példátlan hűsége a posztmodern szentháromsághoz (dekonstrukció, intertextualitás, önreflexió) egyben meg is kérdőjelezi ezeknek a fogalmaknak az érvényességét, és ami ennél is több: finom iróniát alkalmazva meg is haladja őket. Fogalmazhatnánk úgy is, hogy a mű testébe beemelt éles bírálatoknak és a bírált szövegnek az effajta egybeszerkesztése és hol párhuzamos, hol ellen-

pontos megfeleltetése nemcsak a hagyományos epikát, hanem magát a posztmodern attitűdöt is felszámolja, ha tetszik: *a dekonstrukciót dekonstruálja*.

Ám mégsem arról van szó, hogy a *posztos* trükkök túlhasználása kontraprodukciónak vezetne, és ezzel semmisítené meg a szemlélet és a műszerveződés alapjait. Nem olyan ez, mint az érzélgősbe átcsapó érzelem vagy a komikussá fokozott tragikum. Nem, ennél bonyolultabb a képlet. Talán akkor jutunk helyes következtetésre, ha megengedjük: Balla D. Károly tudatos alkotó, szándékosan vitte végletekig, halmozta a képtelenségig az áttételek, utalások, önidézések és visszacsatolások számát, mert arra számított – nem is alaptalanul –, hogy ezzel új minőséget teremthet. Vállalását, hogy pusztán járulékos szövegek (elő- és utószók, jegyzetek, szómagyarázatok) révén jelenítse meg a nem létező cselekményregényt (az Oresztész–Elektra-történet egy mai parafrázisát), megtette az alkotói folyamat rögzítésével (*Werk-féjezetek*), továbbá a munkatárgy hibáit feltáró bírálattal. Mondhatnók: önmagán hajtott végre filológiai élvezetboncolást, ami, valljuk be, a kétes eredménytől függetlenül is figyelemre méltó produkció.

MARKOVITS TEODÓRA

(*Pro Pannonia Kiadói Alapítvány, Pécs, 2005, 235 oldal, 2300 Ft*)

N. TÓTH ANIKÓ:

Fényszilánkok

Megkeményedhet-e a fény egy arcon? Eltakarhatja-e a múltat a túlzott kivilágítottság? És vajon lerombolható-e az üvegfal, amely egy család titkait takarja, előkotorható-e a fényszilánkok közül az igazság?

Az író nem törődik a kérdések megválaszolásával. Előfordul ugyan is, hogy már a kérdés feltevése maga felér a válaszadással. Mert már a dolgok megkérdőjelezése sötét árnyékokot vethet az évek alatt magunkra erőltetett boldogságra. A nehezen kiharcolt idillhez pedig az ember akár hazugságok árán is ragaszkodik. Vagy mégsem? „Szétbontani apám hallgatásgubancait. Fölfejtetni anyám szöveglepleit. Hátha beigazolódnak a sejtelmek. Hátha kilép a lélek a medréből. Azután pedig boldogtalanul élünk, amíg meg nem halunk?” Ennek ellenére erre a megállapításra jut a főhős: „Kérdeznem kellene. Mielőtt végképp kifakul a fák kérge.”

A regény vezérfonala fényképek nézegetéséből és leírásából rajzolódik ki. Egy nagy fiók tele megsárgult fotókkal, melyek közül az elbeszélő időnként elő-előhúzza egyet a júliusi hőségben, és az alaposnál is jobban megvizsgálja. Tekintetével behatol a szövegekbe, be egészen a lélekig. Ő a fiú, aki bizonytalan kézzel kutatja az elfeledett eseményeket. „Előhívom a múltat.”